

Els articles de Miquel Ferrà a *Ca Nostra* (1909-1911)

XV JORNADES D'ESTUDIS LOCALS

Francesc Lladó i Rotger
Doctor en Filosofia per la UIB
fllado@hotmail.com

Paraules clau: catalanisme, catolicisme, religió, Setmana Tràgica, política, educació.

Resum. *Aquest treball pretén parlar dels articles que va escriure Miquel Ferrà a la revista Ca Nostra entre 1909 i 1911. Els articles tenen com a temàtica el nacionalisme, el moviment renovador de l'Església d'aquell moment, la Setmana Tràgica i les repercussions que tengué a Mallorca i, finalment, la crítica del periodisme batallador que utilitzaven en aquells moments i la proposta d'un altre de més reflexiu i que fes pensar els lectors, inspirat en Jaume Balmes, el pensador de Vic.*

Keywords: Catalanism, Catholicism, religion, Setmana Tràgica, politics, education.

Abstract. *This work talk about the articles that wrote Miquel Ferrà to the magazine Ca Nostra from 1909 to 1911. The thematic of this articles is the nationalism, the Church revival movement, the Tragic Week and the repercussions that have had in Mallorca and, finally, the critical of the fightfull journalism of those moments and the proposal of another one more reflexive, inspired by the thinker of Vic Jaume Balmes.*

1. Introducció

En la seva tasca periodística, Miquel Ferrà va col·laborar en moltes ocasions en la revista *Ca Nostra*, però no sempre ho féu de la mateixa manera ni hi tractà els mateixos temes. Entre 1907 i 1909 hi escrigué sota el pseudònim de *Le Q* en una campanya a favor de la unitat de la llengua i la defensa de la catalanitat de la història i la cultura mallorquines. Entre 1909 i 1911 ho fa, amb el seu nom, i sobre diversos temes com són la defensa de la llengua, la religió, la tasca periodística o la protesta contra la malèvola utilització que feren els integristes mallorquins de la Setmana Tràgica. A partir de 1911 comença una campanya paral·lela a la que fa al *Sóller* i *La Última Hora*,

Figura 1. Miquel Ferrà i Juan

Figura 2. Miquel Duran i Saurina

però amb un contingut diferent i signant sota el pseudònim d'*Iv*. En aquesta campanya tracta temes pedagògics, morals, estètics, religiosos, polítics i altres com si volgués educar els lectors en aquestes qüestions.

En aquesta comunicació parlarem dels escrits de Ferrà entre febrer de 1909 i 1911. Però deixarem fora els de la primera etapa on signava *Le Q* i dels quals ja parlarem a "Miquel Ferrà i el setmanari *Ca Nostra* 1907-1909" a les VI Jornades d'Inca. Dels que escrigué a partir de 1911, ja en parlarem d'alguns a "El primer catolicisme social de Miquel Ferrà", que es pot trobar al llibre *Miquel Ferrà, el poeta compromès*, pàg. 116-124, i els altres els deixarem també per a unes properes Jornades.

L'objectiu d'aquesta comunicació és mostrar el contingut d'aquests escrits de Ferrà i comentar-los. Veurem com Ferrà intentava que els inkers i els lectors de *Ca Nostra* rebessin una formació moral, estètica, religiosa i política per tal de realitzar-se com a persones, com a ciutadans i com a catòlics. A més d'això, Ferrà els posava al corrent de les notícies de Barcelona que arribaven tergiversades a Mallorca per l'integritisme d'altres mitjans de comunicació. Així Inca rebia aquestes notícies que no eren típiques d'un diari local com *Ca Nostra*.

2. Article sobre la Lliga del Bon Mot (febrer de 1909)

El primer article de 1909 és fruit de la participació de Ferrà en institucions fortament marcades per l'Església i en alguns actes amb el mateix caràcter, organitzats o influïts per Mn. Alcover.

En el seu intent de recuperar la seva influència dins la societat, l'Església mallorquina havia intentat, a través dels seus clergues, ajudats a vegades per seglars, penetrar en diverses institucions. Ferrà participa en aquestes institucions amb l'objectiu d'ajudar Mn. Alcover, capdavanter en aquesta tasca, i per altra part, aprofita l'avinentsa per introduir-hi les seves idees, principalment les catalanistes, que aleshores comparteix amb Mn. Alcover. Malgrat tot, Ferrà és selectiu en aquesta participació i no participa en institucions massa castellanitzades com la Congregació Mariana, de la qual, en canvi, en formen part amics seus menys sensibles a la qüestió, com Tous i Maroto i Joan Capó.

Dins aquests plans, el 1909 Ferrà fa un parlament a l'acte que organitza la Lliga del Bon Mot a la Llotja –convocat per Mn. Alcover–, el qual compta amb la presència de Ricard Aragó (Ivon l'Escop), el gran impulsor d'aquesta Lliga, presidida a Catalunya per Joan Maragall. A més de Ricard Aragó i Miquel Ferrà, hi prenen la paraula Miquel Costa i Llobera, Llorenç Riber i Enric Alzamora.¹

Sobre aquesta qüestió, escriu a *Ca Nostra* l'article "Per la lliga del Bon Mot",² possiblement amb el mateix contingut de la conferència. Inicia l'article afirmant que «la paraula es lo que principalment manifesta en l'home, únic ser qui parla, la presencia de l'ànima immortal» i que «la paraula és la seva expressió més clara y més alta. Es el pont per on se comuniquen els esperits». En dedueix que per conèixer un home o un poble hem de mirar com parla:

«Tal com es son parlar, així es la seva ànima. Cada home, cada poble, té un parlar propi que l'expressa naturalment, com cap altra l'expressaria. Es tan íntim el nexa entre l'esperit humà y el seu verb natural, que arrencar a un poble son llenguatge, es arrencarli l'ànima, elevar son llenguatge es elevar-li l'ànima purificar son llenguatge es purificarli l'ànima».

Continua dient que ha vengut a convidar-los a aquesta tasca Ivon l'Escop, apòstol promotor de la Lliga del Bon Mot, de la creuada contra la blasfèmia i la paraula vil, i que a la campanya s'hi ha de sumar tot aquell que vulgui honrar el Nom de Déu, l'honestat dels costums, la cultura del nostre país i la simple dignitat humana. Es tracta, diu, de tornar pur el parlar del «nostre poble», de tornar pura l'ànima de Mallorca. Tot aquell que vulgui això no cal que s'inscrigui a cap llista perquè ja pertany a la Lliga del Bon Mot, la qual només demana la reflexió sobre la transcendència de la seva obra de moralitat i de cultura, un apostolat personal, inspirat en el zel, en la prudència i en la constància, i que no s'aturi fins haver tret del vocabulari popular tota expressió que atempti contra la dignitat «de la nostra llengua i del nostre poble».

Aquest text és d'un Ferrà encara molt jove, 24 anys, i influenciat per Mn. Alcover, que organitzava aquests mítings i l'hi convidava, però ja veim que Ferrà conserva prou bé la seva independència i aprofita per fer un al·legat a favor de la llengua, de la cultura, de la reflexió i de la presa de consciència.

1 "Crónica de la diócesis", *Boletín Oficial del Obispado de Mallorca*, 13, 1-X-09, 145.

2 Miquel FERRÀ: "Per la Lliga del Bon Mot", *Ca Nostra*, 94, 17-VII-09, 1 i 2.

3. Articles sobre la Setmana Tràgica (1909)

El segon article és del mes d'agost de 1909 i té a veure amb la Setmana Tràgica. Els reaccionaris mallorquins havien tergiversat els fets de la Setmana Tràgica i els havien usat en contra de tot allò que fes olor de renovació i de catalanisme. Una de les primeres conseqüències greus fou la dimissió de Mn. Andreu Pont com a director de la *Gaceta de Mallorca*, periòdic que, d'una forma ben tímida i quasi sempre en castellà, havia intentat expressar les idees renovadores del bisbe Campins en matèria social, per la qual cosa havia sofert els atacs de l'integrisme illenc.

Miquel Ferrà i el grup de col·laboradors de la revista *Ca Nostra* residents a Palma, autoanomenats «les esquerres de l'Arqueològica», propers també al grup polític regionalista de caràcter unitari L'Espurna, reaccionen davant aquest ambient anticatalanista i la deformació de les notícies que arriben de Barcelona. Ferrà escriu un article sobre aquest tema per a *Gaceta de Mallorca*, però el director no li vol publicar per por dels subscriptors. Davant aquest fet, intenta fer servir *Ca Nostra*, el mitjà de comunicació que té més a l'abast, per publicar-lo. Amb aquesta finalitat, escriu a Miquel Duran³ i li comunica el seu desànim pel que ha passat a Barcelona, i la seva indignació pel que es diu a Mallorca contra ells. Li manifesta que als que estimen els germans de Barcelona els cal posar les coses clares i li prega que li deixi planificar el número de *Ca Nostra* que ha de sortir. Li demana que a la primera columna hi escrigui un article de Duran, titulat “Lo de Barcelona”, en el qual expressi el seu parer i, a la segona columna, un article de Ferrà titulat “La nostra protesta” i que aquest article sigui en català i en castellà. Li diu que, d'aquest número, n'ha de tirar un milenar d'exemplars a compte de L'Espurna i que els digui què val i ho pagaran.

Ferrà, per tant, s'ha reunit amb el grup de L'Espurna i ha decidit passar a l'acció per neutralitzar la campanya en contra del catalanisme. Per altra part, és significatiu el nombre d'exemplars que demanen per dur a terme la campanya per neutralitzar l'integrisme. Això no obstant, no rep cap contesta de Duran i uns dies més tard li torna a escriure dient-li que s'ho ha repensat, després de parlar-ne amb alguns amics, i li dona noves ordres per publicar l'article. Li explica que l'havia de publicar *Gaceta de Mallorca* –per això, era escrit en castellà– i que el director tengué por de publicar-lo. Després li diu que podrien salvar el mallorquinisme de *Ca Nostra* dient que no era escrit per a aquest periòdic. Finalment apareix l'article en castellà dia 7 d'agost de 1909, amb la introducció de Ferrà. El seu pla no se segueix al peu de la lletra.⁴

En aquest article titulat “Nuestra Protesta”,⁵ Ferrà manifesta que s'afegeix al cor de protestes pels criminals disturbis que han promogut els elements àcrates a Barcelona, amb esperit serè i intenció ben neta, sense voler ofendre la ciutat que ha estat víctima de tals horrors, perquè no té odi contra cap poble i sols l'animen el patriotisme i la justícia.

L'article, com el seu nom indica, és un seguit de protestes contra diversos fets, factors i agents que enumerarem a continuació. Ferrà protesta contra:

3 Carta de Miquel Ferrà a Miquel Duran, 4-VIII-09. La podeu trobar a Francesc LLADÓ I ROTGER: “Cartes de Miquel Ferrà a Miquel Duran (1907-1914)”, dins les *VII Jornades d'Estudis Locals d'Inca*.

4 Després de l'escrit de Ferrà, un altre article sense firma, però probablement de Duran i titulat “Prediccions”, parla de les conseqüències nefastes del liberalisme. Més endavant, dos articles de *La Veu de Catalunya*, “Com se formen les mentides” i “Els crema-convents”, relaten anècdotes de la Setmana Tràgica. L'escrit que Ferrà havia proposat a Duran, “Sobre lo de Barcelona”, apareix al número següent precedit d'un altre, “Els que hi ajudaren”, sobre el mateix tema. El número següent publica “Ne protestam”, signat per “Un Corresponsal Palmesà”. A d'altres números es publiquen diversos escrits sobre la Setmana Tràgica, amb un to antiliberal i catòlic militant, molt d'acord amb la ideologia de Miquel Duran.

5 *Ca Nostra*, 7-VIII-09.

1. L'actitud dels qui a Barcelona, a Madrid i a d'altres indrets han intentat entorpir la feina del govern en moments crítics per a Espanya, que agreuja el conflicte en el qual prudentment o imprudentment es veia compromesa.
2. Els actes de salvatgisme comesos a Barcelona per les turbes lerrouxistes, dels quals han fet víctimes inermes religiosos i que han atemorit una població de dignes i pacífics ciutadans.
3. Els perversos líders que han fanatitzat amb les seves propagandes els desgraciats, víctimes de la ignorància i l'exclusió social, que no han estat més que el braç cec de la revolució, i els auxiliars i amics dels agitadors.
4. La persona que va publicar a les columnes del seu periòdic el programa que ha estat duit a terme totalment, i que ja havia estat assajat parcialment en la persona de Cambó, en la brutal agressió d'Hostafrancs. Ferrà cita, en aquest sentit, unes famoses paraules de Lerroux.
 5. Els qui ajudaren al triomf d'aquest home i a l'encoratjament dels seus amb les seves simpaties, vots i complicitats materials o morals. I això ho feren només per perjudicar determinats elements que representaven a Barcelona la causa de la cultura i de l'ordre social, en clara referència a la Lliga.
6. Els qui celebraren la victòria electoral de Lerroux a Barcelona com el triomf de l'espanyolisme. Els segueixen —diu— els qui després de la Setmana Tràgica intenten desviar cap al poble de Barcelona la justa indignació dels patriotes, als quals atribueixen el deshonor dels excessos comesos per Lerroux. El qualifica com la fera que ells mateixos acariciaven i alimentaven en el seu si amb l'esperança que un dia destrossaria el poble de Barcelona.
7. Els qui aleshores insultaven la desgràcia d'una ciutat germana, maleint-la amb frases execrables del vocabulari lerrouxista, i no amagaven la seva alegria en veure-la d'aquesta manera. Referint-se concretament als integristes mallorquins, i la ciutat germana és Barcelona.
8. Els qui després dels tràgics esdeveniments fomentaven odís i divisions entre regions espanyoles, els mateixos odís i divisions que Ferrà deia que havia vist extingir-se amb alegria. Per a ell són enemics d'Espanya, de Barcelona i de la fraternitat humana.

Finalment, considera que els infeliços, agents i víctimes a la vegada de la revolució eren els més rancorosos enemics del que ell més estimava. Opina que en certes circumstàncies calen procediments de suprema energia per conjurar calamitats majors, però, ni com a cristià, ni com a home, es pot associar a l'alegria de ningú per les matances d'aquests dies. I acaba amb aquestes paraules, que ens permetem traduir: «En el nostre cor no hi ha altre sentiment que el d'una fonda i dolorosa pietat per totes les víctimes, innocents i culpables, sense exceptuar-ne ni una.»

Amb totes aquestes protestes podem veure la postura de Ferrà a favor de la Lliga i en contra especialment de Lerroux, que anomena en distintes ocasions. Els sentiments que experimenta Ferrà davant aquests fets són de por pel desordre i de protesta contra la injustícia de l'atac al catalanisme i a la ciutat que ell tant admirava com a símbol de civilitat. Els amics de Barcelona li han relatat, per carta, els fets revolucionaris i els mals que implicaven. La revolució s'ha dirigit contra els religiosos, situats molt amunt en la seva escala de valors. Per això, protesta contra el trasbalsament de l'ordre, l'anarquia i l'atac a la religió que implica la revolució. Per altra part, considera que s'intenta confondre els enemics de l'ordre amb el catalanisme, que ell tant estima i defensa, i atribuir-li tots els mals de la Setmana Tràgica. La por davant el desordre fa que compregui certs fets repressius. La seva actitud, però, és clarament contrària a la irresponsabilitat de periodistes i polítics, i es manifesta en contra dels odís i les divisions.

A partir de la negativa de la *Gaceta de Mallorca* a publicar el seu article, Ferrà no torna a escriure en aquest periòdic, que desapareix el febrer de 1910. A partir d'aleshores, els pocs articles que

escriurà els publicarà a *Ca Nostra*. El novembre de 1909 hi publica “L’obra de Mossen Pont”.⁶ Aquest article, l’escriu amb motiu de l’obligada dimissió de Mn. Pont com a director de la *Gaceta de Mallorca* per les fortes pressions que rep el bisbe dels integristes mallorquins. En ell es lamenta del fracàs de la iniciativa innovadora del periòdic. Aquest article, ja el comentarem a “El primer catolicisme social de Miquel Ferrà”, que es pot trobar al llibre *Miquel Ferrà, el poeta compromès*, pàg. 114-116. Per resumir-lo podem dir que Ferrà afirma que la dimissió significa el fracàs momentani de la minoria intel·lectual catòlica atenta als corrents de l’època i enamorada de les orientacions democràtiques i socials de Lleó XIII. Exposa que la *Gaceta de Mallorca* va acabar amb el periodisme bel·lícic que fomentava l’odi i la separació dels catòlics. Es va inspirar en la imparcialitat, acceptant les coses bones de tothom i combatent els defectes de tots, àdhuc dels catòlics. Procurà interessar aquests en els temes d’actualitat. El diari considerava justes les aspiracions obreres, però calia reconduir-les per evitar els desbordaments. Atribueix el fracàs del periòdic a la inconsciència i d’absoluta falta de preparació tant dels patrons com dels obrers. Fa una crítica als treballadors que s’engaten tant a la taverna com amb les utopies socialistes i els que es resignen amb la pobresa. Diu que varen desconfiar del diari i no s’adonaren –a causa de la seva manca de cultura, de sentit de la solidaritat i d’aspiracions concretes– que anava dirigit a ells. Després critica els rics que no volien que als obrers se’ls parlés dels seus drets. Comenta que això és perillós i que no facilita la pau social. Aquesta només es fonamenta «en el benestar moral i material del obrer» i que «l’aspiració a n-aquest benestar es justa y convenient», i que el que li mostra els mitjans legítims de satisfer-la, lluitant contra els abusos patronals «no ataca l’ordre social que’ls catòlics estimam, sino que destrueix les rels del desordre».

I acaba afirmant que, malgrat la manca de comprensió de molts dels catòlics, la retirada de Mn. Pont no el descoratja i n’espera una nova tasca, tal volta més profitosa i, a pesar que la feina feta pugui semblar perduda, a la llarga no serà estèril el treball de conscienciació realitzat.

L’article ens revela que el catolicisme social de Miquel Ferrà és encara de caire conservador i el que pretén és evitar els desordres socials i la revolució que poden provocar les precàries condicions dels treballadors, i la diferència abismal entre capitalistes i obrers.

Pere Fullana, fent referència al catolicisme social, comenta:

«Molt s’ha insistit que la participació catòlica en el camp social té un fonament ideològic tradicionalista, més que liberal. Aquí cal puntualitzar alguns aspectes importants. El socialcristianisme és antiliberal i antisocialista, però no sempre el lideren persones afins al tradicionalisme polític. Existeix un reformisme confessional que, des del punt de vista catòlic, és progressista i acusat de modernista, i, des del polític, moderat i conservador, nascut del neotomisme més obert. És clar que, sovint, la ideologia catòlica es mostra neoromàntica i neogremialista, per tal com és fruit de la idealització d’una societat sense classes i religiosament catòlica.»⁷

Ferrà podria formar part d’aquest grup moderat i conservador des del punt de vista polític, i progressista des del punt de vista catòlic.

El fracàs del catolicisme social de la *Gaceta de Mallorca* degué fer veure a Ferrà que la societat mallorquina no estava per rebre el missatge catolicosocial que li havia volgut transmetre el diari. A partir d’aquests moments, ja no es troben més articles catolicosocials seus. Encara farà alguna referència al seu catolicisme social i a l’odi que li tenen els filisteus mallorquins en algun dels

6 *Ca Nostra*, 20-XI-09. Signat *Iv*.

7 Pere FULLANA: *El moviment catòlic a Mallorca. (1875-1912)*, Barcelona, 1994, 536.

articles de la campanya que va fer al *Sóller*, però Ferrà degué decidir aleshores que la seva actuació havia d'anar per altres vies més adients al seu tarannà, com el nacionalisme, la poesia i la formació del poble a través d'una pedagogia adient que intentarà aplicar amb els seus posteriors articles a *Ca Nostra*.

El següent article té contingut polític, es titula "Aixó no es allò".⁸ En aquest article comenta les crítiques que han fet alguns a Francesc Cambó perquè condemnava els exclusivismes i els separatismes, i proposava interessar-se per Espanya i col·laborar i intervenir en el govern general del país. Segons Ferrà, aquestes afirmacions han semblat a molts catalans com a molt espanyolistes. Després planteja que fins al sorgiment del moviment de la Solidaritat, el catalanisme, quan veié que no podia intervenir en l'Estat, havia protestat i havia intentat llevar-se de damunt el jou d'aquest, perquè era l'enemic de la llengua, del dret, de la seva personalitat i la rèmora del seu progrés. Però «La Solidaritat va esser la fí d'aquesta època de protesta, perquè va fer ressonar amb un clam unànime y formidable davant tota Espanya les aspiracions catalanes, que cap partit les pot avuy desconèixer ni s'hi pot oposar de front».

Comenta que Maura, «el nostre polític de més talent», ho va veure i va iniciar les intel·ligències entre l'Estat espanyol i Catalunya, que abans eren impossibles. Malgrat que la Solidaritat es desfés en aquells moments, no hauria estat estèril perquè ja hauria complit els seus objectius. Acaba dient que els temps han canviat i els catalanistes, que abans creien impossible l'enteniment amb l'Estat espanyol, se senten ara amb forces per transformar-lo a benefici propi i de tot Espanya. Per això, la solució del divorci, dolent per als uns i els altres, queda descartada i les paraules de Cambó no han sorprès els qui seguïen de prop l'evolució d'aquests esdeveniments.

Amb aquests escrits, Ferrà defensa la línia més espanyolista de la Lliga, segurament amb la intenció de presentar als mallorquins anticatalanistes un aspecte nacionalista gens radical, que implica l'acceptació d'Espanya com a estat i la participació de Catalunya en la seva construcció. Per altra part, dits plantejaments estaven molt d'acord amb el lema "Per Catalunya i l'Espanya Gran" de Prat de la Riba. Ferrà havia participat a Barcelona en la gran manifestació de la Solidaritat, que el va entusiasmar. Abans de la Setmana Tràgica creia en la bona intenció de les paraules de Maura en el sentit de facilitar l'autonomia catalana. Pensem que Ferrà tenia contacte amb Joan Alcover, que en aquells moments era molt amic d'Antoni Maura.

El 25 de desembre de 1909 publica "Reflexions d'un patriota",⁹ com a resposta a una conferència de l'integrista mallorquí Vicente Costell¹⁰ sobre "La Patria" al Cercle d'Obrers Catòlics de Palma. La conferència era fruit de l'ambient anticatalanista de Mallorca, i Ferrà no es pot estar de replicar-hi. Per fer la crítica, cita Costell per les seves inicials: D.[on] V. C., i escriu les reflexions sobre la conferència com si fossin les d'un patriota conegut seu, malgrat que estigui claríssim que són seves.

En la primera reflexió es demana si Espanya no necessita europeïtzar-se. Per a Ferrà, ve a dir després, *europeïtzació* no s'ha d'entendre com una anticlericalització a la francesa, com ho entenen certs catòlics que fan el joc als radicals, sinó com: «Obrir els ulls al nostre poble y despertar en ell el desitj de igualar els pobles més avensats d'Europa en cultura, educació, respecte mútuo, netedat, policia urbana, agricultura, etz, etz.» Es demana si això no seria més patriòtic que armar el poble contra aquells que, en nom

8 *Ca Nostra*, 14, 4-XII-09, 114, signat *Iv*.

9 *Ca Nostra*, 117, 25-XII-09, signat *Iv*.

10 No sabem gaire coses de Vicente Costell, llevat que participà d'una manera activa en el catolicisme social i en els cercles d'Obrers Catòlics, concretament en el de Palma. L'any 1905, per exemple, intenten fundar una cooperativa juntament amb Joan Capó en el Cercle d'Obrers Catòlics de Palma. Pere FULLANA: *El moviment catòlic a Mallorca (1875-1912)*, Barcelona, 1994, 313 i 394.

d'un malentès casticisme, li mostren el seu endarreriment i l'avenç dels altres. Aquestes paraules ens demostren que Ferrà ja en aquests anys era europeista i no enamorat del sud com a vegades s'ha dit.

A la segona reflexió parla de catalanisme i defensa, amb arguments organicistes, que Catalunya és una nació i no una part de la nació espanyola. Es lamenta que Costell parli de catalanisme sense tenir en compte els estudis «reflexius, documentats i desapassionats» sobre la qüestió regional de Prat de la Riba i altres i tengui en compte, en canvi, els quatre crits més apassionats que s'han proferit a les disputes sobre aquests estudis. I, seguidament, es demana si el catalanisme professat pels millors pensadors catalans i mallorquins, i defensat pel bisbe de Vic i per Menéndez y Pelayo, no és quelcom més que una disputa de carrer. Ferrà una vegada més propugna l'opinió ben formada fruit de l'estudi, la reflexió i la informació.

En la reflexió següent intenta demostrar que a Barcelona les dretes soles són incapaces de vèncer el lerrouxisme i l'única força que el pot contenir és la Solidaritat, addueix que el lerrouxisme no fou vençut abans que existís la Solidaritat i que ara que aquesta força política ha desaparegut els lerrouxistes tornen a dominar. A continuació, diu que no s'explica com algú pot criticar el lerrouxisme i, acte seguit, parlar malament de la Solidaritat. Per acabar, es demana si *Don Pelayo* té res a veure amb Catalunya i si certs himnes patriòtics, que fomenten l'orgull de tribu parlant sempre de la sang vessada i de la humiliació dels altres pobles, són o no perversors del sentit moral i si és prudent educar-hi els infants després de dos mil anys de civilització cristiana.

L'article reflecteix les discussions que aleshores se suscitaven a Mallorca al voltant de l'espanyolisme i el catalanisme. Ferrà intenta contestar-hi des del seu propi punt de vista. El marcat espanyolisme, casticisme i integrisme de persones com Vicente Costell i, en general, dels cercles d'Obrers Catòlics i de les congregacions marianes ens explicarien l'absència de Ferrà en aquestes institucions.

4. Discurs sobre el laïcisme escolar (1910)

El mes d'abril de 1910, Ferrà pronuncia un discurs titulat "Laïcisme escolar" al míting promogut a Manacor pel Centro de Defensa Social. El qui havia duit l'organització efectiva de l'acte era, una altra vegada, Mn. Alcover ajudat per altres persones. Al discurs, publicat per *Ca Nostra* uns dies després,¹¹ afirma que neix d'un «compromís ineludible d'amistat», obeïnt a algú a qui no sabia negar res. Diu també que no està preparat per fer el que ha de fer, que no sap predicar i que és més afectat de meditacions que de discursos i que farà el discurs en aquest sentit.

Comença dient que:

«Es cosa vella això de fer servir la instrucció de bandera dels partits revolucionaris. Que "aquí" oscurantista vol dir catòlic malgrat se conti entre els catòlics Menéndez y Pelayo i que són elevats a la categoria de genis davant Europa, vertaders «afollats de l'intel·ligència» «sense altra títol que el de no creure en Déu com és el cas del director de l'Escola Moderna.»

Afirma després que té raó qui diu que a Espanya hom viu dins la barbàrie i els instituts i les universitats, «temples de la ciència», són «antres d'ignorància». No veu cap solució per a l'ensenyança espanyola, si no és «fermà el Ministre d'Instrucció Pública, esbucar les escoles, cremar els llibres de text, desterrar els mestres i repastar els estudiants si això és possible». N'hi ha, però, que ho tenen més senzill i tot ho arreglarien despenjant el santcrist de la paret de l'escola.

11 Miquel FERRÀ: "Laïcisme Escolar", *Ca Nostra*, 125, 16-IV-10, 1.

Continua dient que no hi ha cap progressista que cregui en el poder pancuratiu de la instrucció i que la idea que saber llegir i escriure tot ho cura ha estat substituïda per un ideal més ple i més harmònic, que és l'educació «intellectual i moral, del còs y de l'esperit del caràcter y del sentiment artístic». Per a Ferrà, es pateix la manca d'una educació integral de l'home i en un país en el qual la gimnàstica i els banys són un luxe, i el gust artístic una essència rara que utilitzen una dotzena d'intel·lectuals i catalanistes, el laïcisme a les escoles representa l'abolició de l'única cosa que hi té un valor moral i educatiu. I continua amb aquestes paraules:

«Perque no solament és la fe una font divina de idealitat y de moralitat del nostre poble. Aquest aire d'honrades[a] qui sura per demunt la nostra terra, aquesta sanitat espiritual, aquesta meteixa transparència y lucidesa de seny que's troba sovint en homes senzills al cor de la pagesia y que no's troba en les classes populars apartades de la religió, d'on vé sinó de la fe y de l'educació cristiana?»

Tot seguit posa en dubte que les escoles laiques siguin neutrals. Manifesta que no les sosté un fred esperit científic, sinó un esperit sectari i d'odi com el que informava l'Escola Moderna de Barcelona, on s'alimentava la intel·ligència dels alumnes amb «píldores de dinamita qui destrosaven les ànimes».

La proposta que fa als catòlics és no limitar-se a la protesta, atès que no es pot edificar res sobre la pura negació. I hi afegeix:

«Es l'amor lo qu'edifica, no l'odi, maldament sia l'odi a les escoles laiques. Protestem enhorabona de la seva obra destructora, però preocupemnos una mica més de bastir edificis sòlits, de la seria formació intel·lectual dels nostres joves, y sobre tot de que l'educació y la vida cristianes sien una realitat y no una fórmula.»

Conclou el discurs expressant que li sembla que, a voltes, els catòlics defensen la religió com un tresor tancat i que la millor defensa seria obrir-lo i enriquir-se amb la virtut, la generositat i l'amor del cristianisme.

Com podem veure, l'article manté les idees d'un catolicisme obert i més constructiu de la pròpia casa que destructiu de la dels altres. Malgrat tot, les referències a Ferrer i l'escola creada per ell són clars exponents de l'ambient que la Setmana Tràgica ha creat i de què pensa Ferrà de tot plegat. En aquesta ocasió no té gaire en compte el que predicava de la recta informació i reflexió, i es deixa influenciar per l'ambient antiferrerista que regnava, i un dels promotors devia ser Mn. Alcover allà present.

També hem de tenir present que Ferrà era un defensor de la gimnàstica rítmica del suís Jacques Dalcroce, de l'esport, dels banys i dels nous mètodes pedagògics, a favor dels quals escrigué alguns articles. Per altra part, també defensà en els seus articles un cristianisme obert i criticà de manera intensa l'educació que es duia a terme als centres educatius catòlics.

5. Article sobre el centenari de Balmes i la tasca periodística (1910)

L'article publicat a *Ca Nostra* a final de 1909, que hem comentat, obre un període de gairebé dos anys –fins a l'octubre de 1911, quan ja és a Gijón– en què Ferrà no escriu articles d'opinió a cap periòdic. A pesar que durant aquests anys està molt ocupat, primer en els estudis de la carrera d'arxius i després en les oposicions i en l'edició de les obres de Ramon Llull, no creim que aquests siguin els únics motius. En una carta a Joan Rosselló li fa aquest comentari: «V. res? Y jo tampoc! Y quin remei més que mirar fer *els altres* quant un no te vocació de carlista ni d'incendiari?»¹²

Efectivament, la radicalització entre integristes i lerrouxistes a Mallorca, a causa de la Setmana Tràgica, el deu fer considerar que no val la pena escriure fins que la situació no és calmi, ja que el periodisme no ha de servir radicalismes, sinó fer pensar i reflexionar la gent. L'únic escrit d'aquests moments apareix en un número monogràfic que *Ca Nostra* dedica a Balmes. La iniciativa no li deu ser gaire aliena perquè signa el primer article amb nom i llinatge, i no amb pseudònim com feia altres vegades i havia fet en els dos anteriors. Per altra banda, amb la influència que sabem que tenia com a ideòleg de *Ca Nostra* no és descabellat pensar que Ferrà havia suggerit a Duran la publicació d'aquesta revista d'homenatge a Balmes. De fet l'article de Ferrà omple la portada de *Ca Nostra*, que excepcionalment du un fotogravat de Balmes. En les pàgines interiors hi ha articles i poemes referents a Balmes i una traducció d'un capítol d'*El Criterio* al català feta per Bartomeu Ferrà Perelló, pare de Miquel Ferrà.

L'article, titulat "L'esperit de Balmes",¹³ comença lamentant que, malgrat els tòpics habituals sobre el filòsof català, sembla ser que entre els mallorquins té pocs admiradors sincers, perquè «s'inspira en un criteri serè, temperat, ple de bon sentit, ple de respecte y amor a tots –oposat temperamentalment al temperament espanyol».

Seguidament fa referència al llibre *Estructura mental y significació filosòfica de Balmes* de Frederic Clascar. Clascar era un capellà amic de Ferrà i el qui li degué inculcar la coneixença i l'admiració per Balmes. Ferrà considera que Clascar és «un dels més llegendaris hereus del seu esperit». Comenta que Clascar diu que el geni de Balmes és:

«esencialment català pel seu caràcter pràctic, positiu, amarat de sentit comú. Ningú més mesurat qu'ell y més serè en mitj dels desordres socials del seu temps, ningú més ben avengut amb la tradició y amb el progrés, més respectuós de les realitats socials, més enemic de tots els extrems y de tots els desequilibris, més just amb tothom».

Després Ferrà diu que Balmes no era un home que s'indignava, com els espanyols de la dreta i de l'esquerra, sinó que *pensava* i va escriure *El Criterio* per ensenyar a pensar la gent. No s'hi aprenen coses fondes i torbadores, però «s'hi adquireix al detall la sabiduria qu'un ha de mester per consumir cada dia». Per a Ferrà, un home podria passar sense estudiar la psicologia experimental que estudien avui en dia els «montisionistes» de setze anys i els «refrits escolàstics de la lògica que's sol estudiar a les nostres universitats», però ningú que sabés de lletra s'hauria de passar de llegir *El Criterio*. Aquesta obra respon, molt millor que alguns catedràtics, a la pregunta si la filosofia és quelcom més que un trencaclosques inútil.

12 Carta de Miquel Ferrà a Joan Rosselló: 18-X-10.

13 *Ca Nostra*, 135, 16-IX-10.

Seguidament, assenyalava els vicis del nostre temperament exaltat i incorregible com a causa de l'oblit d'una obra tan bàsica i tan comprensible, i cita alguns fragments del pròleg de les *Consideraciones políticas sobre la situación en España* perquè el lector els compari amb els articles de la premsa mallorquina. En un primer fragment, Balmes critica les passions dels partits polítics i proposa com a alternativa els accents temperats de la raó i la imparcialitat; afirma que continua escrivint convençut de la influència que la senzilla expressió de conviccions profundes i l'eco de sentiments generosos i purs tenen sobre l'enteniment i el cor; condemna els insults contra persones i opinions, i diu que respecta massa els homes per gosar insultar-los, que sap veure amplemunt les opinions per entendre que no només poden ser vertaderes les seves i que, quan entre opinions dignes de respecte en troba d'altres que són errònies o apassionades, va en contra de l'error i no contra qui el profereix, el qual li inspira compassió.

En un segon fragment, Balmes manifesta —comenta Ferrà— que, estrany a tots els partits i exempt d'odis i rancors, no pronunciarà cap paraula que produeixi discòrdia ni venjança i, siguin quins siguin els mals que afectin Espanya, tindrà la consciència tranquil·la de no haver traspassat la llei, no haver enfurit els ànims, no haver atiat l'incendi ni haver contribuït a vessar ni una gota de sang ni una sola llàgrima. Ferrà tanca l'article afirmant que cal mirar-se en el clar espill de l'ànima de Balmes per celebrar la seva memòria.

Les idees que conformen aquest article seran constants a tots els escrits de Ferrà i ja apareixen als seus primers textos. Aquest fet i la coneixença de Balmes que indica l'article de Ferrà ens fan pensar que havia llegit molt el vigatà i que aquest ha estat i serà en endavant un dels seus principals mentors. A més, la influència de Balmes s'estén als catalans Torras i Bages i Frederic Clascar, i als mallorquins J. M. Quadrado i M. S. Oliver, i a través d'aquests també arriba a Ferrà.

Finalment, la devoció que Ferrà sent per Balmes contrasta amb la valoració que en fan el seu admirat Eugeni d'Ors —que en aquells moments el ridiculitza— i altres amics noucentistes. El centenari que a Mallorca fou celebrat amb aquest número monogràfic de *Ca Nostra*, a Catalunya estigué envoltat del més absolut silenci.¹⁴ Miquel dels Sants Oliver també celebrà el centenari de Balmes parlant de la seva actualitat.¹⁵

14 Vegeu Norbert BILBENY: *Eugeni d'Ors i la Ideologia del Noucentisme*, Barcelona, 1988, 133 i 135.

15 Vegeu Gregori MIR: *Miquel dels Sants Oliver: Nacionalisme i síntesi liberal-conservadora (1898-1919)*, Mallorca, 1993, 391-395.

6. Conclusions

Podem concloure que Ferrà amb aquests articles comença a expressar els trets que tindrà el seu periodisme posterior fruit de la informació, la reflexió i l'absència d'odis i divisions. Per altra part, podem veure –a través d'aquests articles– que el jove Ferrà té molta relació amb el moviment de renovació de l'Església mallorquina i es deixa influenciar per un dels seus caps, Mn. Alcover. Fruit d'aquesta influència serien els articles referents a la Lliga del Bon Mot i el discurs que va fer contra el laïcisme escolar. Malgrat aquesta clara influència, podem veure que Ferrà, encara que molt jove, segueix conservant la seva independència i du els discursos en aquells assumptes que li interessin, com són l'amor a la llengua i l'atac a l'odi dels catòlics. A causa d'això, algunes de les coses que diu en els seus discursos no devien agradar a Mn. Alcover, que no solia tolerar la gent que no li manifestava una adhesió total i absoluta. Aquesta petita distància entre els dos s'anirà fent més grossa al llarg dels anys i arribarà a produir l'enfrontament a partir de 1915.

A través d'aquests articles també podem veure la postura política de Ferrà, molt acostada a la Lliga Regionalista, a Cambó i a Antoni Maura, i el seu rebuig i crítica a Lerroux, i a l'anarquisme i al desordre. En aquest sentit va rebutjar els fets revolucionaris de la Setmana Tràgica, però, molt més que això, rebutjà la utilització que havien fet d'aquests fets els integristes mallorquins, els quals havien utilitzat la Setmana Tràgica per atacar tot allò que sonà a obertura i catalanisme.

Finalment podem dir que aquests són quasi els únics articles que Ferrà va escriure entre els 24 i els 26 anys, i expressen la mentalitat que tenia en aquells moments i els assumptes que duia entre mans.

7. Bibliografia

- [1] BILBENY, Norbert, *Eugeni d'Ors i la Ideologia del Noucentisme*, Barcelona, 1988.
- [2] FERRÀ, Miquel, *Cartes a Joan Pons i Marquès (1915-1947)*, Curial i Pub, Abadia de Montserrat, 1997.
- [3] FERRÀ, Miquel, *Articles i assaigs*, Editorial Moll, Mallorca, 1991.
- [4] FERRÀ, Miquel, *El doctor Zero i jo*, Pub. Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992.
- [5] FULLANA, Pere, *El moviment catòlic a Mallorca. (1875-1912)*, Barcelona, 1994.
- [6] GAYÀ I SITJAR, Miquel, *Epistolari de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà*, Moll, Mallorca, 1998.
- [7] LLADÓ I ROTGER, Francesc, *El pont de la mar blava: Vida i obra de Miquel Ferrà*, Barcelona, 2009.
- [8] LLADÓ I ROTGER, Francesc, "Miquel Duran i Miquel Ferrà. Una fecunda relació amistosa", dins *II Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 1996.
- [9] LLADÓ I ROTGER, Francesc, "Mallorca catalana o Mallorca mallorquina (espanyola)", dins *III Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 1997.
- [10] LLADÓ I ROTGER, Francesc, "Miquel Ferrà i el setmanari *Ca Nostra* 1907-1909", *VI Jornades d'Estudis Locals*, Inca, 2005.
- [11] LLADÓ I ROTGER, Francesc, "El primer catolicisme social de Miquel Ferrà" dins *Miquel Ferrà el poeta compromès*. Barcelona, 1912.
- [12] MIR, Gregori, *Miquel dels Sants Oliver. Nacionalisme i síntesi liberal-conservadora (1898-1919)*, Mallorca, 1993.
- [13] PIERAS SALOM, Gabriel i PIERAS VILLALONGA, Miquel, *Miquel Duran Saurina*, Ajuntament d'Inca, Inca, 2000.

També podeu veure els meus treballs de la correspondència entre Miquel Ferrà i Miquel Duran a les Jornades d'Inca VII, VIII i IX.